

וגופו של כתב הוא בנין הקבוע וקיים שבנה וקבע מלכו של עולם, וההשפעה מצידו יתברך בקביעות שוה, על כן תורה שבכתב כתיבא ומנחא לכל באי עולם, והתורה שבעל-פה הוא מה שנמסר לחכמים לחדש ולהשיג כל אחד כפי כחו וחכמתו, ומי שאינו חכם אין משיג ומחדש כלום, וכל ההשגה הא מצד המקבל ומצידו אין לה קביעות. ואפילו לאותו המשיג, ההשגה היא דרך פריחה בשכל בלא קביעות, פעם נגלה ופעם נעלם.

והתר נדרים, אף שהוא הלכה מקובלת ולא מחידוש חכמים, מכל מקום הואיל והדבר מסור לחכמים להיות לשונם מרפא ושיוכלו להתיר מה שאסרה תורה ואין בזה הלכה קבועה, ואינו דומה לגופו של נדר דגם כן אינו הלכה קבועה ותלוי בדעתו של נודר אם ירצה ואסור על עצמו, דזה מסור לכל אחד ואין צריך חכמה כלל, ואם כן אין איסורו מצד כחו וחכמתו אלא מצד התורה שקבעה עליו דכל היוצא מפיו יעשה ולא יחל ושפיר נכתב איסורו בתורה בהדיא, ויש לו על מה לסמוך. מה שאין כן ההיתר דתלוי בחכמה... דהחכם יותר יוכל למצוא פתח לנדר מה שאין אחר יכול למצוא, דעל כן היו הולכים לחכמים לבקש פתח (וכמ"ש בנדרים). ועל כן השאירתו תורה פורח באויר, שכיון שנמסר לחכמים, מצד השגת החכמים אין לו קביעות.

(מחשבות חרוץ עמ' 39-29)

*

'... ויש להוסיף בעיקר ענין זה דמסירת מודעא רעיון מוסרי, דהנה רוב הראשונים כתבו דלשון הגמ' הרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בראש השנה וכו' – לאו דוקא, דבכל זמן שיעשה כן מועיל. וכן הוא ברמב"ם. אבל בשיטה מקובצת בשם רבנו נתנאל הקדוש, וכן בתוס' ישנים שנדפס מחדש, כתבו דדוקא בראש השנה מהני מפני שאז יש להאדם גמירות הדעת הנכונה והשלימה לענין זה שאינו חפץ בנדרים.

ומזה יש להתבונן שטעות הוא לחשוב שסתם מציאות ומדרגת האדם היא זו של כל השנה, ומה שנשתנה למעליותא בר"ה ויוה"כ הוא רק מפחד הדין גרידא, שהרי מדברי הראשונים הללו מבואר שאנו קובעים שכיון שבר"ה או יוה"כ גילה דעתו שאינו חפץ בנדרים הו"ל מעשיו בשאר ימות השנה כטעות, והיינו כי אין זו דעתו האמתית והשלימה אלא דוקא בר"ה ויוה"כ היא דעתו ומציאותו האמתית.

והן הן דברי הרמב"ם בהל' תשובה בענין השופר 'עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם' וכו', והיינו שבר"ה צריך האדם לבוא למצב של 'ער', שהוא מצבו הרגיל של אדם, ואילו בשאר ימות השנה נחשב כאילו נרדם וישן ואינו בדעתו האמתית, אשר על כן מועילה מסירת המודעא של האדם בימים אלו לקבוע ולפרש את דעתו האמתית איך צריכה להיות הנהגתו בכל ימי השנה' (הגר"י טרגר שליט"א, בספר הזכרון ברית אברהם, ירושלם תשנ"ג).

דף כד

'יכול – המודר – להתיר את נדרו שלא על פי חכם' ולהנותו, באמרו 'כלום אמרת אלא משום כבודי' והרי כבר נתקיים נדרך במה שנודע שרוצה היית ליתן לי (מאירי).

כן משמע בר"ן, שכבודו מתקיים בכך שהציעו לו לקבל מתנה וסירב.

והיה אפשר לפרש 'זהו כבודי' – רצוני שלא לקבל, ולא משום שעי"כ מתכבד אצל הזולת, וכענין שאמרו (בירושלמי ריש פאה) באמו של רבי ישמעאל שרצתה לשתות ממי רחצתו וסירב: 'הוא רצונה והוא כבודה' [וכ"ה בספר חסידים קנב: 'רצונו של אדם זהו כבודו']. וכן נראה מפשט דברי הרא"ש 'זהו כבודי – לשנוא מתנות'.

'לא, דומינא אדריה למזמנא...' לפירושו הר"ן ועוד, המוזמן ביקש את המזמין שיאסור עצמו אם לא יאכלנו הלה אצלו [או כגון שהיו מזמנים אותו גם במקום אחר, וחפץ לבוא אצל זה וביקשו שידיירונו אם לא יבוא. עפ"י תוס' יום טוב].

ויש מפרשים (ע' במאירי ועוד) כפי משמעות הלשון הפשוטה, שהמוזמן הדיר את המזמין אם לא יזמינו. [אלא שהמשך הדברים כפי הגרסה שלפנינו אינה מיושבת. ערש"ש ושלמי נדרים. וע"ע בריטב"א להלן כו. בהרחבה].

(ע"ב) 'אמר ליה רבא: אם כן למה לי למימר'. לפי גרסתנו ששבועות הבאי אסורים, שאלת רבא הלא פשוט שאסור להשבע באופן זה של גזמא. ואיסור זה מדרבנן. כן פירש הרא"ש. והרבה ראשונים גורסים כשם שנדרי הבאי מותרים כן שבועות הבאי מותרים. ופירש הר"ן לפי זה שהקושיא לאידך גיסא; ודאי מותר הדבר כיון שמדבר בלשון גזמא וכוונתו ידועה. ע"ע על סברות קטניות בלשונות הגמרא, במצוין בקדושין עה.

'ועוד דומיא דנדר קתני'. הר"ן מפרש: מה בנדר מדובר בשני אופנים, 'כעול מצרים' ו'כקורת בית הבד' אף שבועה כן, והלא בנחש כקורת בית הבד אין שייכת לשון גזמא אלא דברי הבאי בעלמא הם ואם כן כשנשבע שראה כזה הרי זו שבועת שוא.

ואולם מדברי הרא"ש (כאן ובנויר יא:) נראה שאף ב'נחש כקורת בית הבד' שייכת לשון הפלגה, ואין זו שבועת שוא, ועל כן מפרש הקושיא בדרך אחרת; בדומה לנדר שאוסר דבר על עצמו אם לא ראה, כך בשבועה מדובר על אופן דומה ולא על 'שבועה שראיתי'. ע"ע בפירוט העמדת שיטת הראשונים בפירוש הסוגיא, בספר קרן אורה.

דף כה

'לא לאפוקי מקניא דרבא... ואישתכח דקושטא אישתבע... ולישתבע דמקיימתון כל מצות?' – משמע מצות ציצית...' מבואר שגם משמעות רחוקה שאינה כפי דעת סתם בני אדם, אם אך הלשון סובלתה – יכול הנודר לפרש שנתכוין לכך, ואם עבר פטור. וכמבואר בסוגיא לעיל (כ.) 'נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים' וכד' (עפ"י נמוקי יוסף).

'נסב ספר תורה ואישתבע דפרעיה'. כתב הר"ן שהיה אותו אדם מודה במקצת ולא כפר בכל, שהרי אין נקיטת חפץ על שבועת היסת (= שבועה שתקנו חכמים ב'כופר הכל'). וכן היא שיטת רוב הפוסקים. וכתב מהרי"ק (שורש י. והובא ברמ"א חו"מ פז, יג) שדיין שהורה להשביע בנקיטת חפץ, ונמנע הלה מלהישבע ושילם – הרי זו טעות בדבר משנה, וחוזר. וכתב על כך הש"ך (שם סקל"ח): 'ואני אומר שמהרי"ק והנמשכים אחריו טעו בדבר משנה וחוזר'. והאריך להוכיח שהרבה מן הראשונים סברו שאף בשבועת היסת יש